

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของการใช้ระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ ตลอดจนศึกษานโยบาย กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ อันนำไปสู่การสร้างแบบจำลองระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบที่นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีพื้นที่ในการศึกษา 4 จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ขอนแก่น สงขลา และสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณเป็นผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ จังหวัดละ 100 คนรวม 400 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ตรวจสอบความตรงและมีค่าความเชื่อมั่น 0.749 โดยวิเคราะห์ด้วยร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งการสนทนากลุ่มย่อยและ การสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบกับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบและผู้เกี่ยวข้องในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีลูกจ้าง และไม่เคยอยู่ภายใต้การคุ้มครองตามกฎหมายประกันสังคม มีรายได้ในครอบครัวไม่เพียงพอ มีโรคประจำตัวโดยใช้สิทธิเบิกค่ารักษาพยาบาลผ่านสิทธิหลักประกันสุขภาพเป็นหลัก ส่วนใหญ่ทำงานเฉลี่ยสัปดาห์ละ 7 วัน เฉลี่ยวันละ 8 ชั่วโมงได้รับค่าตอบแทนเป็นรายวัน ปัญหาที่ประสบหรือเคยประสบจากงานที่ทำ ได้แก่ ค่าตอบแทนต่ำ ปัญหางานหนัก และงานขาดช่วงที่ทำให้ขาดรายได้ ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์ถึงการรับรู้ การเข้าถึง/การได้รับ และความต้องการพบว่า สิทธิและบริการที่กลุ่มตัวอย่างทุกจังหวัดรับรู้ได้น้อยที่สุด คือ สิทธิได้รับการช่วยเหลือด้านกฎหมายเมื่อมีคดีความ สิทธิและบริการที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุเข้าไม่ถึง/ไม่ได้รับ และไม่ต้องการมากที่สุด คือ สิทธิการอาศัยในสถานสงเคราะห์หรือศูนย์บริการของรัฐ ส่วนสิทธิและบริการที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุเข้าไม่ถึง/ไม่ได้รับและต้องการมากที่สุด คือสิทธิรับการช่วยเหลือด้านการเงินหรือสิ่งของจากรัฐไม่เกินครั้งละ 3,000 บาท ต่อครอบครัว และช่วยติดต่อกันได้ไม่เกิน 3 ครั้งต่อครอบครัว เฉพาะผู้มีรายได้น้อย

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบปัญหาสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในการจัดสวัสดิการสังคมในมิติทางเศรษฐกิจมากที่สุด รองลงมาคือมิติสวัสดิการสังคม และมิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามลำดับ โดยพบสถานการณ์และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมหลายประการ ได้แก่ ความซ้ำซ้อนของอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายระหว่าง สำนักพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) กับ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งถูกตรวจสอบโดย สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) การไปทำงานต่างถิ่นของคนวัยหนุ่มสาว ผู้สูงอายุต้องเลี้ยงหลานอยู่บ้าน ขาดระบบการดูแลโดยครอบครัว เงินสงเคราะห์ครอบครัวและเงินซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุยังรอรับสวัสดิการจากภาครัฐเป็นหลักหรือเงินจากลูกหลาน ตลอดจนผู้สูงอายุต้องออกจากระบบประกันสังคม แต่ก็ไม่สามารถเข้าสู่กองทุนการออมแห่งชาติได้ ทั้งนี้ แต่ละพื้นที่การศึกษาในระดับท้องถิ่นก็มีกลไกในการดำเนินงานด้านสวัสดิการผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบที่แตกต่างกัน ได้แก่ จังหวัดลำปางใช้กลไกเทศบาลร่วมกับกลุ่มอาชีพและกลุ่มจิตอาสาในชุมชน ภายใต้แนวคิดเกาะคาโมเดล จังหวัดขอนแก่นใช้กลไกเครือข่ายศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ 23 องค์การ จังหวัดสงขลาใช้กลไกของสาขาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ร่วมกับชมรมผู้สูงอายุและเทศบาล และจังหวัดสมุทรปราการใช้กลไกของเทศบาลร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์นโยบาย กฎหมาย และแผนงานที่เกี่ยวข้องพบว่า นโยบาย กฎหมาย และแผนงานที่เกี่ยวข้องจะเน้นให้การคุ้มครองดูแลแรงงานนอกระบบที่ไม่ได้อยู่ในวัยผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่แนวคิดการจ้างงานผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญแรงงานที่มีนายจ้างมากกว่าแรงงานนอกระบบ การสนับสนุนด้าน

อาชีพให้กับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบจึงเป็นลักษณะการฝึกอบรม การส่งเสริมอาชีพ และการให้กู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพเป็นหลัก

จากข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสามารถนำมาพัฒนาแบบจำลองระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ โดยมีเป้าหมายของการจัดระบบสวัสดิการสังคมที่ต้องมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีรายได้ มีเงินออม เข้าถึงบริการด้านสุขภาพ และได้รับการยอมรับจากคนในสังคม และให้หุ้นส่วนทางสังคมในท้องถิ่น 4 องค์กรหลัก เข้ามามีส่วนในการจัดสวัสดิการ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน และครอบครัว โดยต้องจัดให้มีระบบการดำเนินงาน 6 ระบบ กล่าวคือ ระบบการส่งเสริมอาชีพ ระบบการสร้างหลักประกันทางรายได้ และระบบสุขภาพ ระบบแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วม และระบบงานวิจัยท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุแรงงานนอกระบบ, การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม, ระบบสวัสดิการสังคม

Abstract

The research aimed to investigate the situation of inequality, policies, laws, regulations and measures in using social welfare system for the elderly informal workers. This leads to create a new model of social welfare system for the elderly informal workers and reducing social disparity. Quantitative and qualitative methods were combined in the research. There are four study areas in Lampang, Khon Kaen, Songkhla and Samutprakarn provinces. Quantitative sample were 400 elderly informal workers; 100 persons per province. Data collected using a questionnaire that tested validity and reliability of 0.749. The data were analyzed by percentage, means and standard deviation. Qualitative research both focus group and in-depth interviews were applied to the elderly informal workers, policy makers and practitioners. Analyze data by content analysis.

Quantitative study found that most of the samples were independent workers, never cover by social insurance act. There is not enough income, with health problem with the right to reimbursement through national health insurance scheme. Mostly work an average 7 days a week, an average 8 hours a day, earning a daily compensation. The problems that have been or have been experienced were low paid, hard work, and lack of continuing job which could result insufficient income. When analyzing the perception, accessibility / acquisition and needed found that the rights and services of the sample in every province are minimize perception, including rights to legal aid. Rights and services that the elderly informal workers unrecognized do not accessibility / acquisition and do not needed was the rights to live in public home for the elderly. However, rights and services that the elderly do not accessibility / acquisition but most needed was the rights to receive financial assistance from the state up to 3,000 baht per family with no more than 3 times per family and only family with low income.

Qualitative study found social disparity of social welfare system in economics dimension is higher than, social welfare dimension and dimension of human dignity, respectively. The situation and barriers to reduce social inequality, including duplication of legal authority and lack of collaboration, young workers move out from the areas, elderly look after their grandchildren alone, lack of family-based care, family allowances, and home remedies for the elderly are not enough. The elderly are rely on government benefits or cash from their children, including, the elderly force to leave social insurance. In each local area, there is a mechanism to provide social welfare for elderly informal workers in different forms.

An analysis of relevant policies, laws, and plans found focus on the protection of informal workers who are not old age. While, the concept of elderly employment will be

focus on employer-based labor protection than informal workers. Career support for elderly informal workers is thus a training program, occupational promotion and micro credit loans.

Quantitative and qualitative data can be used to develop models of social welfare systems for the elderly informal workers. The goal of social welfare provision should focus on the elderly income, savings, access to health services, and recognized by the people in society. Four main local organizations should take part in welfare arrangements, namely local government organizations, private sector or NGO, community and the family. Six systems should be establish in order to in to achieve the goal including, occupational promotion system, Creating secure income system, health system, learning and local wisdom system, communication system and engagement as well as local research systems

Key Words: Elderly Informal workers, Reducing Social Disparity, Social Welfare System